

УДК 378.126(73)

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна,

Байбакова Ольга Олександрівна

викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна,

ІДЕЇ УТИЛІТАРИЗМУ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ США

В статті розглядаються питання розвитку системи освіти в США, яка пройшла тривалий період становлення і сьогодні є успішною і добре відомою у світі. Підкреслюється, що американська система освіти базується на різних теоріях і концепціях, серед яких, зокрема, важливою є концепція утилітаризму, яка декларує демократичні і гуманістичні принципи освіти, рівні права для здобуття освіти. Одним з яскравих представників утилітаризму і прагматизму в освіті є Дж.Дьюї.

Ключові слова: американська система освіти, утилітаризм, Дж.Дьюї, практична користь, прогресивна освіта.

Вступ. Вітчизняна система освіти перебуває в стані реформування. Прагнення України до інтеграції в світову спільноту і світовий освітній простір вимагає ретельного аналізу зарубіжного досвіду і впровадження його прогресивних ідей в освіту України. В цьому плані заслуговує уваги система освіти США, яка пройшла тривалий період розвитку і на сучасному етапі є однією з найуспішніших освітніх систем, хоч трансформаційні процеси в американській освіті продовжуються й сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку і функціонування американської вищої школи досліджувалися вітчизняними вченими: Н.Бідюк (освіта дорослих), О.Верхогляд (приватна вища освіта), Н.Горішна (підготовка соціальних працівників), І.Зварич (оцінювання знань студентів), О.Кокор (підготовка викладачів іноземної мови), О.Корнієнко (підготовка бакалаврів), О.Магдюк (підготовка шкільних консультантів), О.Мартинюк (підготовка магістрів технічного перекладу), Т.Олендр (моніторинг якості вищої освіти), О.Садовець (професійне становлення вчителя), О.Романовський (характерні риси системи освіти США), С.Тезікова (акредитація вищих навчальних закладів), Л.Черній (компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителів іноземної мови), Р.Шаран (професійна підготовка магістрів інформаційних технологій), Н.Шур (підготовка вчителя біології) та інші. Проте утилітаристські концепції та їх вплив на розвиток американської освіти досліджені недостатньо.

Метою даної статті є аналіз історичних аспектів американської освіти, зокрема концепції утилітаризму Дж. Дьюї в розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу. Головною ідеєю американської теоретичної думки відносно розвитку вищої освіти є ідея її демократизації, що асоціюється у американців, перш за все, з різноманіттям інститутів вищої освіти, академічною свободою, доступністю для широких верств населення. Демократизація обумовлена самою історією виникнення американської державності, яка базується на принципах рівноправності і свободи.

Ідея проведення політики демократичної освіти не є новою (достатньо згадати імена Платона, Арістотеля, Дж.Локка, Дж.Дьюї, К.Вудсона, У.Дьюбуа). Вона завжди займала визначальне місце у політиці демократичних урядів, мала переваги у певні періоди життя суспільства, коли спостерігалися зміни у кількісному і расовому складі населення. Так, на початку минулого століття виражалася стурбованість та необхідність введення поняття громадянської освіти, виховання громадянина своєї країни. Це рішення було пов'язано зі збільшенням

населення за рахунок великої кількості іммігрантів з центральної і південної Європи, тоді як більша частина населення складалася з вихідців з північної і західної частин Європи. Влада була вимушена переглянути умови соціальної адаптації і навчання новоприбульців. Прогресивні педагоги розглядали введення громадянської освіти як важливу частину підготовки іммігрантів до життя в іноземній державі. Вони вважали, що відповідна мовна підготовка і знайомство з різними суспільними інститутами США дозволить іммігрантам стати законослухняними громадянами нової країни. Однак прихильників таких поглядів звинувачували у тому, що вони бажають не швидкої адаптації нових громадян, але лише можливості таким чином контролювати всі процеси в суспільстві. Т. Джефферсон вважав, що держава повинна забезпечувати кожній дитині можливість отримати загальну освіту, оскільки жодна республіка не може бути сильною без тотальної освіченості своїх громадян. Він став автором трьох законопроектів, що пропонували «треступеневу систему освіти», в якій «перший рівень – це початкова школа для всіх дітей (багатих і бідних); другий рівень – коледжі, які надають середню освіту за програмами досягнення звичайних життєвих цілей, а також таку, яка була б бажана для матеріально забезпечених людей; третій, завершальний рівень – для викладання наук в цілому та їх поглибленого вивчення» [1, с.54]. Ідеї гуманізму і демократизму визначили напрям діяльності створеного у відповідності до програми Т.Джефферсона Вірджинського університету.

Важливою ідеєю в розвитку вищої освіти у США є ідея ліберальної освіти, що орієнтує університет на виховання громадянина, інтелектуала і джентльмена одночасно. Засновник даної традиції Джон Ньюмен вважав, що університет – це, перш за все інтелектуальне середовище, не стільки навчання, скільки виховання в дусі ліберальної, тобто вільної освіти. Університет – це школа виховання інтелекту [2, с.46].

Його ідея ліберальної освіти була розвинута Р.Хатчинсом, президентом Чиказького університету, який запропонував концепцію класичної освіти «Чиказький план» і була заснована на ідеях центрального значення університету для сучасного суспільства, автономії університету, вільної освіти і виховання громадян-інтелектуалів [3, с.164]. Р.Хатчинс найбільш послідовно пропонував метод «великих книг» як основний метод класичного університету. Таким чином, ідеї ліберальної освіти у першій половині ХХ ст. були «інтелектуальною» реакцією на все більшу професіоналізацію, утилітаризацію і комерціалізацію університету.

Іншим важливим напрямком розвитку американської освіти став прагматизм. Один з найбільш автори-

тетних і впливових теоретиків вищої освіти Дж.Дьюї, чий ідеї продовжують помітно впливати на американську теоретичну думку і вищу школу, сформулював ідею загальної освіти як засобу соціальної трансформації і самопізнання, як способу вирішення проблем і досягнення цілі. Він декларував необхідність єдності і гармонії індивідуального і суспільного, поєднання установки на особистий прагматизм із соціально значимою системою цінностей [4; 5].

Видатний філософ і педагог Джон Дьюї (1859 – 1952) в історії педагогічної думки вважається головним представником педагогіки прагматизму (педагогіки дії), яка зв'язана з утилітаризмом.

Прихильники прагматизму найважливішим критерієм істини визнавали користь. Щодо Дж.Дьюї, то він представляв один із напрямків прагматизму – інструменталізм і стверджував, що будь-які теорії, якщо вони корисні для розвитку індивіда, повинні розглядатися як «інструмент дії» для досягнення ідеалу «хорошого життя». Сутність навчання і виховання зводив до безперервного розширення прагматичного досвіду індивіда.

Теорія прогресивної освіти була спрямована проти класичної, на думку Дж. Дьюї, схоластичної освіти, яка штучно прив'язувала сучасні покоління до досвіду минулого, часто спонукаючи до беззмістовного відтворення зразків минулого. Прогресивна освіта – це підготовка людини до майбутнього через знання досвіду минулого і сучасного, це проблемна освіта, що базується на вивченні методів, засобів, закономірностей, тобто інструментів пізнання і діяльності (інструменталізм). Прогресивна освіта – це «діяльнісне навчання», «постійна реконструкція особистого досвіду індивіда», створення умов для прояву «дослідницького духу» [6, с. 8]. В цьому сенсі Дьюї не бачив протиріччя між утилітаризмом та гуманізмом. Він поділяв погляди прихильників ліберальної освіти про безперспективність вузькопрофесійного і утилітарного підходу, але в той же час скептично відносився до доктрини вивчення «вічних істин» і вважав головною помилкою лібералів їх намагання обмежити суспільну увагу до науки, техніки, соціальних проблем, оскільки суспільство, навпаки, страждає від недостатньої уваги до цих питань [1, с. 180].

Вченим також обґрунтовано гуманістичну спрямованість шляхів оновлення національної школи: впровадження різноманітних форм активної роботи, посилення ролі природничих наук, мистецтв, історії. Найважливіші ідеї педагогічного кредо – віра в можливість людської природи, інтелект, у рівність всіх людей у правовому, конституційному і моральному відношенні – залишаються актуальними для гуманістичної парадигми освіти і виховання і в наступному столітті [7, с.293].

Джон Дьюї також вважається одним з яскравих представників концепції утилітаризму в освіті.

Витоки утилітаризму можна знайти ще в стародавні часи, починаючи з 5 століття. Найбільший розвиток ідеї утилітаризму отримали в західноєвропейській та американській історії впродовж 18-20 століть.

Представники утилітаризму виступали за демократію, свободу кожного окремого індивіда у поєднанні зі

свободою інших громадян, розумне поєднання інтересів індивіда і держави. Слід підкреслити, що більшість їх рекомендацій були впроваджені в життя.

Утилітаристська концепція відбору і систематизації змісту освіти, обґрунтована Дж.Дьюї в багатьох його працях, розглядає освіту як безперервний процес «реконструкції досвіду». Процес і мета освіти, на його думку, становлять одне і те ж саме, а це означає, що джерело зв'язку між навчальним змістом окремих предметів треба бачити не в них самих, а в індивідуальній і суспільній діяльності учня. Реконструкцію соціального досвіду він вважав основним критерієм, яким слід керуватися при визначенні змісту навчання. Спираючись на ці положення, Дж.Дьюї та його численні послідовники розробили конкретні принципи побудови програм шкільного навчання, а саме: – принцип проблемного підходу до конструювання змісту навчання, який передбачає його побудову у вигляді міждисциплінарних систем знань, засвоєння яких потребує від учнів комплексних зусиль; – принцип формування практичних умінь у ході вирішення конкретних проблем (на противагу традиційній школі, де засвоєння знань відбувалося шляхом більш-менш механічних вправ); – принцип поєднання навчання з грою і навіть цілеспрямованого включення у роботу з учнями елементів гри у тих випадках, коли навчання і гра функціонально пов'язані з цілями навчання та виховання; – принцип активізації діяльності учнів, що підкреслює необхідність самостійності учнів у процесі набуття знань і умінь, коли це є можливим і виправданим з педагогічної точки зору; – принцип залучення дітей і молоді до життя їх соціального оточення, частиною якого вони є [5, с.100-102].

Дидактичний утилітаризм здійснив значний вплив не тільки на зміст освіти, але й на всю організацію навчального процесу в американській школі. У відповідності до його положень учням надавалась максимальна свобода у виборі навчальних предметів, навчально-виховна робота пристосовувалась до запитів учнів, школа ставала місцем суспільного життя, а навчальні програми більше відображали особисті інтереси учнів. Однак, окремі положення, які висловлював Дж.Дьюї, були достатньо дискусійними. Наприклад, він виступав проти системного вивчення навчальних предметів, розглядав навчальний процес як спосіб повідомлення учням окремих знань для «обслуговування вузькопрактичних цілей», вважаючи, що системні знання перешкоджають учням зосередитись на вивченні конкретних життєвих проблем.

Висновки. Ідеї Дж.Дьюї загалом відіграли позитивну роль в розвитку системи американської освіти, зокрема, практичної спрямованості навчання, проте утилітаристський принцип відбору змісту навчального матеріалу і всієї організації навчально-виховного процесу також не витримав перевірки часом. Практична реалізація основних положень утилітаристської теорії Дж.Дьюї та його послідовників стикнулася в останні десятиріччя з гострою критикою з боку американських педагогів на тлі значного зниження рівня якості освіти у США, а також з причин посилення суб'єктивних критеріїв відбору змісту шкільної освіти.

Список використаної літератури

1. Джефферсон Т. Автобіографія. Заметки о штате Вирджиния / Т.Джефферсон. – М.: «Наука», 1990. – 317 с.
2. Захаров И.В. Миссия университета в европейской культуре / И.В.Захаров, Е.С.Ляхович. – М.: Фонд «Новое тысячелетие», 1994. – 240 с.
3. Дмитриев Г. Д. Анатомия американского университета / Г.Д.Дмитриев. – М.: «Народное образование», 2005. – 224 с.
4. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления: пер. с англ. / Дж.Дьюи. – М.: Лабиринт, 1999. – 186 с.
5. Дьюи Д. Демократия и образование: учеб. пособие / Д.Дьюи. – М.: Педагогика-пресс, 2000. – 382 с.
6. Макаев В.В. Прагматическая педагогика Дж. Дьюи и современность / В.В.Макаев, Ю.И.Еловой. – Пятигорск: Изд-во ПГПИИЯ, 1993. – 28 с.
7. Веселова В. В. Гуманистическая парадигма в теории и практике зарубежной педагогики / В.В.Веселова // Проблема образования и воспитания в контексте гуманистической парадигмы педагогики (конец XIX в. – 90-е гг. XX в.). – М.: Ин-т теории образования и педагогики РАО, 2000. – Том 2. – С.282-346

Стаття надійшла до редакції 17.04.2017 р.

Козубовская Ирина

доктор педагогических наук, профессор
заведующая кафедрой общей педагогики и педагогики высшей школы
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

Байбакова Ольга

преподаватель кафедры иностранных языков
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

ИДЕИ УТИЛИТАРИЗМА В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАНИЯ В США

В статье рассматриваются вопросы развития системы образования в США, которая прошла длительный период становления и сегодня является успешной и хорошо известной в мире. Подчеркивается, что американская система образования основана на различных идеях и концепциях, среди которых важной является концепция утилитаризма. Она декларирует демократические и гуманистические принципы образования, равные права в получении образования. Одним из ярких представителей утилитаризма и прагматизма в образовании является Дж.Дьюи.

Ключевые слова: американская система образования, утилитаризм, Д.Дьюи, практическая польза, прогрессивное образование.

Kozubovska Iryna

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor
Head of Department of General Pedagogics and Pedagogics of Higher School
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

Baybakova Olga

Lecture of Foreign Language Department
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

**IDEAS OF UTILITARIANISM IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION
IN THE USA**

This article deals with the development of educational system in the USA. American system of education has a long period of development. American education is based on different scientific conceptions and ideas. Among them is Utilitarianism as an effort to provide an answer to the practical question: What ought a man to do? Its answer is that he ought to act so as to produce the best consequences possible. The ingredients of Utilitarianism are found in the ancient history (in the early 5-th century). The main ideas of this theory were developed during the 18-th – 20-th century. Representatives of Utilitarianism have supported democracy as a way of making the interest of government coincide with the general interest; they have argued for the greatest individual liberty compatible with an equal liberty for others on the ground that each individual is generally the best judge of its own welfare; and they have believed in the possibility and the desirability of progressive social change through peaceful political process. The influence of the ideas of Utilitarianism has been widespread all over the world. Its significance in political and economical life is especially notable as well as in education.

Key words: American system of education, Utilitarianism, John Dewey, practical utility, progressive education.